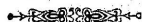

μορφώνοντας μὲ σεβασμὸ τὸ ἔργο του, τοῦ πρόσφερε εἰς τὸ ὄνομα αὐτῆς τῆς «Ίφιγενείας» μία τελευταία ἀκόμα νίκη.

Σ' τὸν «Γαλάττη» ὁ κ. Φαβερὸλ λαμβάνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν «Ίφιγενεία» μᾶς λέγει πῶς ὁ Μωρεῆς ἀπὸ κάποια κληρονομικότητα ἔφερε μέσα εἰς τὸ αἷμα του τὴν νοσταλγία τῶν μεγάλων πραγμάτων. Μᾶς διηγεῖται μ' ἐξοχὴ γαλλικὴ χάρι τὴν καταγωγὴ τοῦ ποιητῆ καὶ τίς πρῶτες φιλολογικὲς του μάχες ὅπου εἰς τοὺς συμβολικοὺς κύκλους τὸν θεωροῦσαν γιὰ βασιλεῖα του, αὐτοὺς τοὺς κύκλους ποὺ κατόπι σὰν σωστὲς ἡμίθεος συνέτριψε μὲ τίς χορδὰς τῆς λύρας του καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματός του.

Μία σωρεία ἀκόμα ἐφημερίδων διηλοῦν, ἀλλὰ πρέπει νὰ σταματήσω. Ὁ χώρος τῆς «Κριτικῆς» δὲν μοῦ τὸ ἐπιτρέπει νὰ προχωρήσω καὶ ἄφησα τὴν πλῆξιν εἰς τὴν μέση. Ἀλλὰ καὶ μ' αὐτὰ μποροῦν, πιστεύω, οἱ ἀναγνώστες τῆς «Κριτικῆς» νὰ λάβουν μία ἰδέαν γιὰ τὴν μέγαλον μας ποιητὴ ποὺ μέσα εἰς τὸ Παρίσι κατέστησε σεβαστὸ καὶ τρισέβδοτον τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος.

Κηφισδός

Ο ΒΑΓΝΕΡ ΚΡΙΝΟΜΕΝΟΣ

Ὁ κ. Ν. Ἐπισκοπόπουλος ἔκαμε τελευταίως μίαν σπουδαιότατην ἀνακάλυψιν, ἡ ὁποία θὰ ἀναστατώσῃ, εἴμεθα βέβαιοι, τοὺς καλλιτεχνικοὺς κύκλους τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου. Εἰς ἓνα χρονόγραφμά του ἐμπνευσθὲν ἀπὸ τὰς ἐν Γερμανίᾳ ἐορτὰς διὰ τὸν Βάγνερ, παρουσιάζει τὸν συνθέτην τῆς Τετραλογίας ὡς πνευματικὸν ἀπόγονον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τοῦ ὁποίου ἡ μεγαλοφυΐα ἐγονιμοποιήθη ἀπὸ σπέρμα ἐλληνικόν, τὸν ὀνομάζει δὲ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνα ζητήσαντα τὴν ἀναβίωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος εἰς τὴν τέχνην τοῦ Θεάτρου. Τὸ τοιοῦτον οὐδέποτε καὶ παρ' οὐδενὸς ποτὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐλέχθη, ἡ δὲ μέγαλη καὶ νέα ἰδέα, ριφθεῖσα ἀπὸτόμως ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ «Νέου Ἀστεως» ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ Ἀσματος Ἀσμάτων, εἶνε φυσικὸν ὅτι θὰ καταπολεμηθῇ πολὺ ὑπὸ τῶν Βάγνεριστῶν πρὶν ἢ γίνη δεκτὴ. Διότι ὅλος ὁ μουσικὸς κόσμος, ἕως τῶρα, ὁ εἰδικῶς μελετήσας τὸν Βάγνερ, εἶχε δυστυχῶς σχηματίσει ὅλως διόλου ἀντίθετον ἰδέαν ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος, δι' ὅσον ἀφορᾷ τὸ πνεῦμα τῆς τέχνης του καὶ τὰς βλέψεις του. Ἐθεώρει τὸν μέγαν μουσουργόν ὡς Σοπερχαουριστήν, παραδεχόμενον τὴν μουσικὴν ὡς τὴν μόνην δυνατὴν ἐρμηνεύτριαν τῶν πέραν τῆς αἰσθήσεώς μας αἰτίων, τὸν ἔκρινεν ὡς ἀγωνισθέντα νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὴν καὶ νὰ τὴν περιορίσῃ εἰς ἓνα ὑπερφυσικὸν ὀρίζοντα, ὅπου ἄλλοι νόμοι πνευματικοὶ καὶ ἄλλοι ψυχολογικοὶ εἰρμοὶ κυριαρχοῦν. Καὶ μὴ τὴν ἀλήθειαν, — θὰ σκεφθοῦν οἱ ἀντίθετοι εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ κ. Ἐπισκοποπούλου — ποία συγγένεια ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μεταξύ τοῦ πνεύματος τῆς Τετραλογίας καὶ ἐκείνου ποῦ διέπει τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν Τραγωδίαν, ὅπου ἡ ὁδὸν καὶ ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, ἐκφραζόμενα ὑπὸ τὴν μορφήν τέχνης ὑπερόχου, παρήλυνον μὲ τὰς φυσικωτέρας, διαυγεστέρας, φωτεινοτέρας καὶ αἰσθητοτέρας γραμμὰς, εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, ψυχὴν, ὅπου, ὑπερέντασις παθῶν καὶ αἰσθημάτων οὐδέποτε ἐτάρασεν εἰς τὴν μορφήν τὰς γραμμὰς τῆς συμμετρίας καὶ τῆς γαλήνης, τῶν ὁποίων τὴν δύναμιν τῆς αἰσθήσεως κρύπτει βαθέως καὶ σταθερῶς διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἡ ψυχὴ, ὡς μίαν ἀνάγκην τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν εἰς αὐτὴν αἰῶνιοι καὶ κανονικοὶ τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως νόμοι. Ὁ Βάγνερ, διὰ τῆς Τετραλογίας του, φεύγει ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς φύσεως καὶ τῆς πραγματικότητος, ἀπὸ τὰ ὅρια δηλαδὴ τοῦ ἀνθρωπίνως αἰσθητοῦ. Ἡ ἀπειρος μελωδία του, τὸ ἀσύμμετρον τῶν ρυθμῶν του καὶ τῶν μελωδιῶν του, διὰ τὴν

ιδιχὴν μας ἀνθρωπίνην αἰσθησιν ποῦ γυρεύει τὴν εἰς τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου συμμετρίαν τοῦ ρυθμοῦ, ἡ ἁοριστία καὶ ἡ ὑπερέντασις τοῦ πάθους ἡ ἐκφραζομένη εἰς τὴν ἁρμονίαν του, ἰδίως διὰ τῆς ὑπερβολικῆς χρήσεως τῶν *dissonances*, ἡ κλίσις του πρὸς τὸ πολυσύνθετον καὶ πρὸς τὸ σκοτεινόν, ὅλα αὐτὰ εἶνε ἱκανὰ καὶ ἀρμόζοντα ἴσως διὰ τὴν ἐρμηνεῖαν κόσμων ὑπερφυσικῶν, διὰ νὰ κάμουν νὰ κινήθωσιν, νὰ ζήσουν καὶ νὰ ὁμιλήσουν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸν Βοτάν καὶ τὴν Φίρικα καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἥρωας σῆς σκανδιναυικῆς μυθολογίας, δὲν μᾶς ἐνθυμίζουν ὅμως τίποτε ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Τραγωδίας, τοῦ ὁποίου εἶνε μάλιστα ἡ ἐντελής ἄρνησις.

Ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος ἔπαθε ὕστερα μίαν πολλὴν μεγάλην συμφορὰν διότι ἠθέλησεν εἰς τὸ χρονογράφημά του νὰ φέρῃ καὶ τὸν Νίτσε εἰς βοήθειαν τῶν ὧσων ὑποστηρίζει, ὁ ὁποῖος, λέγει, εἰς ἓνα μεγαλοφυῆς βιβλίον του περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς τραγωδίας, ἐσημείωσε πρῶτος τὴν στενὴν συγγένειαν τοῦ Βάγνερ καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέδειξε πόσον ὁ μέγας αὐτὸς βάρβαρος ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον τῆς διονυσίας σκηνῆς τέκνον κτλ. Ἡ συμφορὰ, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν, ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος εἶνε ὅτι διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἰδέας του, ἐπῆρε τὸν παλαιὸν Νίτσε, τὸν Βαγνερφίλον καὶ τὸν παρεξηγήσαντα Νίτσε, λησμονήσας τὸν νωότερον, ἡ πιθανόν, ἀγνοῶν αὐτόν. Τί δὲ λέγει ὁ νωότερος Νίτσε, ὁ κηρυχθεὶς ὡς ὁ ἀμειλικτώτερος ἐχθρὸς τοῦ Βάγνερ; Φαντασθῆτε ὅτι λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἐνθυμοῦνται ἴσως, τρυλῆχιστον, μερικοὶ φίλοι μου, ὅτι ἐνεφανίσθην εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν μὲ κάποιαν πλάνην καὶ κάποιαν ὑπερβολὰς καὶ ἐν γένει πλήρης ἐλπίδων. . . . Διερμηνέυσα τὴν μουσικὴν τοῦ Βάγνερ ὡς τὴν ἐκφρασιν διονυσιακῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς» εἰς αὐτὴν ἐνόμизα ὅτι ἤρπαξα τὸν ὑπόγειον μηχανισμὸν ἀρχαγοῦ δυνάμεως συναχομένης ἀπὸ αἰώνων καὶ ἡ ὁποία ἐπὶ τέλους ἐκδηλοῦται· ἀδιαφοροῦσα ἄλλωστε πρὸ τῆς ἐπικρατούσης ἰδέας, ὅτι πᾶν ὅ, τι ἀποκαλεῖται σήμερον ἀνάπτυξις δύναται νὰ συγκλονισθῇ. Βλέπει κανεὶς τί κακῶς διερμηνέυσα, βλέπει κανεὶς ἐπίσης μὲ τί ἐπλοούτιδα τὸν Βάγνερ καὶ τὸν Σοππαχάουερ—μὲ τὸν ἑαυτὸν μου». Αὐτὰ λέγει ὁ Νίτσε, φαντασθῆτε. Ὁμιλῶν δὲ ἀκόμη περὶ τῆς τέχνης τοῦ Βάγνερ τὴν χαρακτηρίζει ὡς ἑξῆς. «Ὁ σκοπὸς τὸν ὁποῖον ἐπιζητεῖ ἡ νωτέρα μουσικὴ εἰς ὅ, τι ἀποκαλοῦν σήμερον μὲ ἓναν ὄρον ἐκφραστικώτατον ἀλλὰ σκοτεινόν «ἡ ἄπειρος μελωδία», δύναται νὰ ἐκφρασθῇ οὕτω: Μπαίνει κανεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, γλυστρᾷ ἀγάλλει· ἀγάλλια ὥς ὅτου ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ στοιχείου· τότε πρέπει νὰ κολυμβήσῃ, εἰς τὸν ἐλαφρὸν, ἐπίσημον καὶ φλογερὸν ρυθμὸν τῆς ἀρχαίας μουσικῆς, εἰς τὴν ἐξ ὑπαμοιῆς ζωηρὰν καὶ βραδείαν κίνησιν τῆς ἐπιζητεῖτο κατὰ ἄλλο—ἐπιζητεῖτο ὁ Χορὸς. Ὁ Ριχάρδος Βάγνερ ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ ἄλλου εἶδους κίνησιν, — ἀνέστρεψε τοὺς φυσιολογικοὺς ὄρους τῆς μουσικῆς ὡς αὕτη ὀφίστατο. Νὰ κολυμβᾷ τις, νὰ μετεωρίζεται, — νὰ μὴ βαδίζῃ πλέον οὔτε νὰ χορεύῃ... Ἡ «ἄπειρος μελωδία» ζητεῖ ἀκριβῶς νὰ θρύσῃ πᾶσαν ἐνότητα, χρόνον καὶ δυνάμειν κτλ.»

Εἰμπορεῖ, λοιπόν, ἐξ ὧν αὐτῶν νὰ φαντασθῇ κανεὶς τὸ πόσον εἶνε δυνατόν νὰ σχετισθῇ τὸ πνεῦμα τῆς Τετραλογίας τοῦ Βάγνερ, μὲ ἐκεῖνο τῆς ἀρχαίας Τραγωδίας, τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ προϊόντος τῆς φυσιολατρικῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος κάπου θὰ ἐδιόρθασεν ὅτι ὁ Βάγνερ ἠθέλησε νὰ χρησιμοποίησιν τὴν μουσικὴν ὡς ἓνα μέσον ἐκφράσεως εἰς τὸ ποιητικόν δρᾶμα, τὸ ὁποῖον ἔθεσεν ὡς σκοπὸν εἰς τὸ θέατρον, καθιστῶν οὕτω τὴν τέχνην τῶν ἡχῶν δούλην τῆς ποιήσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀρχαίας μῆας παλαιὰς σχολῆς παραδεχομένης τὸ ἐναντίον. Ὡς περὶ δὲ ἡ τοιαύτη ἀρχὴ ἔχει κάποιαν σχέσιν μὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τραγωδίαν, ἐφαντάσθη ὅτι ὁ Βάγνερ συνεχίζει τὸ ἔργον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἰδίαν του αὐτὴν καὶ τὸ ὅτι ὁ Βάγνερ ἐπέζητησε νὰ συγαντρώσῃ εἰς τὸ θέατρον του πολλὰς τέχνας μαζὺ, ὡς ἔκαμν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν ἀποδεικνύει τὸν Βάγνερ κατ' ἐξοχὴν Ἕλληνα, οὔτε ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα του ἐγονιμοποιήθη ἀπὸ σπέρμα ἑλληνικόν. Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἐδανείσθη, εἶνε μερικὰ ἰσχυρότερα καὶ ἀληθέστερα δι' αὐτὸν μᾶλλον ἐκφράσεως τὰ ὁποῖα τοῦ ἐχρησίμευσεν διὰ νὰ ἐξωτερικεύσῃ ἓνα ἐσωτερικόν τῆς ψυ-

χῆς του καλλιτεχνικὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος εἶνε καὶ ἡ κυρίως οὐσία τοῦ ἔργου τοῦ, καὶ ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τελείαν διάστασιν μὲ τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν πνεῦμα, ἐκτός ἐὰν εἶνε δυνατόν νὰ εὐρεθῇ συγγένεια μεταξὺ φυσιολατρείας καὶ μεταφυσικῆς. Θὰ ἦτο ἴσως φυσικώτερον νὰ ὀνόμαζε κανεὶς κληρονόμους καὶ συνεχιστὰς τοῦ ἔργου τῶν ἀρχαίων, τὸν Γλοῦκ ἢ τοὺς ἰταλοὺς μελοποιοὺς τοῦ δεκάτου ἔκτου καὶ τῶν ἀρχῶν του δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος. Γαλιλαῖον, Κατσίνη, Πέρι, οἱ ὁποῖοι ἐκτός τοῦ ὅτι ἐδανείσθησαν καὶ αὐτοὶ πολλὰς ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας εἶχαν θέσει· εἰ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, εἶνε καὶ διὰ τῆς τέχνης των ἐρμηνευταὶ τῆς ζωῆς, συναντῶμενοι καὶ εἰς τοῦτο μὲ τοὺς ἀρχαίους. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τοῦ Γλοῦκ καὶ τῶν παλαιῶν Ἰταλῶν μελοποιῶν, τῶν κυρίως προδρόμων τοῦ Βάγνερ εἰς ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέσα ἐκφράσεως τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθησαν εἰς τὴν τέχνην των, εἶνε ὥρα νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος ἔκαμε καὶ ἄλλην σπουδαίαν ἀνακάλυψιν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Βετχόβεν. «Ὁ ἔχων ὁ δ α ς τ ὰ ς μ ε γ α λ ο - φ υ ῖ α ς» (!!!) εἶνε πρόδρομος τοῦ Βάγνερ. Πρόδρομοι τοῦ Βάγνερ εἰμπορεῖ νὰ λεχθοῦν ὅλοι ἀπὸ τοῦ Ὀρφείου μέχρι αὐτοῦ, ἂν ἐξετάσῃ κανεὶς ἀπὸ ἐνὸς σημείου τὰ πράγματα, ἀλλ' ὅταν λέγομεν «πρόδρομοι τοῦ Βάγνερ» ἐννοοῦμεν ἐκείνους τοὺς ὁποίους κατ' ἐξοχὴν ἐκληρονόμησεν εἰς πολλὰ ὁ συνθέτης τῆς Τετραλογίας καὶ τῶν ὁποίων ἐσυνέχισε τὸ ἔργον, τοῦλάχιστον εἰς τὴν μορφήν. Πρόδρομοι τοῦ Βάγνερ εἶνε, ὡς εἵπαμε, ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Πέρι, ὁ Κατσίνης, εἶνε ὁ Γλοῦκ καὶ ὁ Βερλιόζ, κυρίως δὲ ὁ Γλοῦκ ἐκ τῶν δύο αὐτῶν, ὁ ὁποῖος εὐρύτερον ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ νεωτέρου μελοδράματος, προσπαθῆσας νὰ ἀκολουθήσῃ διὰ τῆς μουσικῆς κατὰ βῆμα τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ποιητικοῦ δράματος καὶ θέσας τὴν ὀρχήστραν πλησιέστερον πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ δράματος, διὰ τῆς καταργήσεως τῶν καθιερωμένων τύπων, καταργήσεως τὴν ὁποίαν ἔκαμε καὶ ὁ Βερλιόζ τελευταῖον ὕστερα εἰς τὴν «Φανταστικὴν Συμφωνίαν». Ποῦ συναντῶνται τώρα ὁ Βετχόβεν μὲ τὸν Βάγνερ; Εἰς τὴν μορφήν; Αἱ Συμφωνίαι, αἱ Σονάται τοῦ Βετχόβεν εἶνε τόσοι ὕμνοι πρὸς τὴν συμμετρίαν, τὴν ἀναλογίαν, τὴν διαύγειαν, τὴν ἀπλότητα, στοιχεῖα αὐτὰ κλασικισμοῦ. Ὁ Βάγνερ, διὰ τῆς τέχνης του ἀντιπροσωπεύει τὴν διάρρηξιν ὅλων αὐτῶν τῶν νόμων, κάποτε δὲ εἰς μίαν ἀσυγχώρητον ἴσως ἀντιβετχοβενικὴν στιγμὴν ἐνοχλούμενος ἀπὸ τὸ συμμετρικὸν τῆς μορφῆς τῶν ἔργων τοῦ συνθέτου τῆς «Ἐννάτης» ἡκούσθη λέγων δι' αὐτόν: «Ἡ μουσικὴ τοῦ Βετχόβεν εἶναι ἓνας διαρκὲς χορὸς.» Μήπως συναντῶνται ὁ Βάγνερ μὲ τὸν Βετχόβεν εἰς κάτι τι ἐσωτερικώτερον, οὐσιωδέστερον εἰς τὴν τέχνην; Οὔτε αὐτό, διότι ὁ Βετχόβεν εἶνε κλασικὸς μὲ κάποιαν ἐκδήλωσιν ρομαντισμοῦ, διὰ τὸ ὁποῖον πρᾶγμα δύναται νὰ συγκαταλεχθῇ μεταξὺ τῶν προδρόμων τοῦ τελευταίου. Ρομαντισμὸς δὲ εἰς τὴν τέχνην σημειώνει πόνον ἐπιστροφῆς εἰς τὸ αἶσθημα τῆς φύσεως, ὁ δὲ Βάγνερ, οὔτε κλασικὸς εἶνε, οὔτε ἡγάπησε καὶ ἐπροτίμησε τὴν φύσιν εἰς τὴν ἐμπνευσίν του.

Ἀλλὰ μήπως δύναται νὰ λεχθῇ ὁ Βετχόβεν πρόδρομος τοῦ Βάγνερ διότι ἤνωσε εἰς τὴν «Ἐννάτην» «τὴν ποίησιν τοῦ Σχιλλέρου μὲ τὴν μουσικὴν» ὅπως διατείνεται ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος, ἢ ὁποία μουσικὴ, λέγει, «μετὰ τοὺς αἰῶνας τοῦ μεσαιωνικοῦ σκότους, ὥρφανεμένη καὶ χωρισμένη τῶν ἀδελφῶν της ἐπάλαυε μόνη της.... καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ τελείσῃ ἐκ νέου τοὺς γάμους της μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου βήματος.»

Ἦθέλαμεν νὰ ἐγνωρίζαμεν πόνον ἤντησεν ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος, τὴν πολύτιμον αὐτὴν εἶδσιν ὅτι ἡ μουσικὴ μετὰ τοὺς αἰῶνας τοῦ μεσαιωνικοῦ σκότους, ἐπάλαυε μόνη της κτλ. καὶ ὅτι ὁ Βετχόβεν δύναται νὰ θεωρηθῇ πρῶτος ἐνώσας αὐτὴν μὲ τὴν ποίησιν εἰς τὴν «Ἐννάτην», γινόμενος οὕτω πρόδρομος τοῦ Βάγνερ. Τί σημαίνουν αὐτά; Ὅταν συλλογισθῇ κανεὶς τὸν Μοντεβέρδε, τὸν Περγολέζι, τὸν Γλοῦκ κτλ. εἶνε ἀσχετὸν νὰ συζητήσῃ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος.

Ὁ Βετχόβεν, λοιπόν, εἶνε εὐλογον ὅτι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓνας ἐκ τῶν προδρόμων τοῦ Βάγνερ. Ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τὸ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς μὲ τὴν ὁποίαν ἐτίμησεν ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος τὸν μέγαν συνθέτην, εἰμεθα ἡγαχασμένοι νὰ παραδε-

χθῶμεν ὅτι ὁ Βάγνερ εἶνε «κατ' ἐξοχὴν Ἕλληνα» μόνον εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ χρονογράφου τοῦ «Νέου Ἀστεως», διότι τὸ πνεῦμα τῆς τέχνης του εἶνε ἡ ἄρνησις τοῦ ἄρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος. Ὁ Βάγνερ ἐμιμήθη τοὺς ἀρχαίους, εἰς τὸ ὅτι ἔθεσε τὴν μουσικὴν δούλην τῆς ποιήσεως εἰς τὸ δρᾶμα. ἀλλ' ἴσως — καθὼς αἱ νεώτεροι φάσεις τοῦ πνεύματος ἀποδεικνύουν — ἐφάνη μεγαλύτερος, ἐκεῖ ποῦ δὲν τοὺς ἐμιμήθη, ἐκεῖ ποῦ εἰς τὸ δρᾶμα του διησθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν μουσικὴν ἀπὸ τὴν ποίησιν, καὶ νὰ ἀφήσῃ τὴν πρώτην ἐλευθεραν νὰ δρᾷ εἰς ὑψηλότερα σημεῖα τῶν ἔργων του.

Ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος, εἰς ἓνα παλαιὸν χρονογράφημά του, ὁμιλῶν περὶ ἐπιστημονικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κριτικῆς, μετὰ πολλὴν σοβαρότητα καὶ μετὰ ἄπειρον γνῶσιν τῶν πραγμάτων, ἀνέφερε πλεῖστα ὅσα εἶδη αὐτῆς. Ἀνέφερε περὶ κριτικῆς τῶν ἔργων, καὶ περὶ κριτικῆς τῶν προσώπων, περὶ ἐξεικτικῆς κριτικῆς, περὶ κριτικῆς τῶν ἐντύψεων, περὶ διλεταντικῆς κριτικῆς κτλ.

Ἦθέλαμεν τώρα νὰ ἐγνωρίζαμεν, τίνας εἶδους εἶνε ἡ κριτικὴ τοῦ αὐτῆς τὴν ὁποίαν ἔγραψε διὰ τὸν Βάγνερ, καὶ ἡ ὁποία βέβαια δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀνήκει εἰς κανὲν ἀπὸ τὰ ἄνωθι ἐκτεθειμένα εἶδη. Μήπως τυχὸν εἶνε κινέζικη;

Γεώργιος Λαμπελὲτ

ΤΟ ΩΔΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

... Ὁ κ. Γ. Νάζος, ὁ ἐπὶ ἐπταετίαν σπουδάζας τὴν μουσικὴν εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀπὸ φύσεως καὶ μελέτης καλλιτέχνης... κ.τ.λ.

(Ἐφημ. «Ἀθῆναι» Ἰούλιος τοῦ 1903.)

Αὐτὰς τὰς αὐθεντικὰς πληροφορίας μᾶς δίδει ἡ ἐφημερίς «Ἀθῆναι» σ' ἓνα φύλλο τοῦ περασμένου Ἰουλίου, συνοδευομένης καὶ μετὰ κατὰ πολὺ σημαντικὰ καὶ ἀποκαλυπτικώτατα ἀκόμη λόγια, ποῦ πρόχειρα δυστυχῶς δὲν ἔχομε τώρα, γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἔτσι τὴν πλέον φωτεινὴν εἰκόνα τῶν ἡθικῶν χαρακτηρισμάτων τοῦ κ. διευθυντοῦ τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν. Πρόκειται, ὅπως βλέπετε, γιὰ μιὰ ἱστορίαν κοινὴν, κοινὴν τάτην, γιὰ τὴν ὁποίαν τ' ὁμολογοῦμε δὲν θ' ἀπασχολούσαμε μῆτε μιὰ γωνοῦλα καὶ τῆς «Κριτικῆς» πλέον. Μοιραίως ὅμως σήμερον τὰ ἴδια αὐτὰ λόγια — τὸ leit-motiv τῆς φάρας αὐτῆς ποῦ συνεσπειρώθη περὶ τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν μετὰ ἀξιώσεις ὑψηλῆς ἀποστολῆς — ἔρχονται τόσον ἀμειλικτὰ ν' ἀπογυμνώσουν καὶ νὰ γελοιοποιήσουν κάθε ἐπίσημον καὶ μὴ τοῦ μεγάλου ταλαντούχου προστάτη.

Ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι σύντομος: Ὁ κ. Γ. Νάζος ἐπιθυμῶν νὰ δώσῃ τέρμα εἰς τὰς ἀντιφατικὰς καὶ ἀγόνους τῶν ἀμαθῶν συζητήσεων περὶ Βυζαντινῆς μουσικῆς, ἀπεφάσισε νὰ συμβουλευθῇ — νὰ συνεργασθῇ καλλίτερα — μετὰ τοὺς πρωτοφύλακας τῶν Πατριαρχείων, ἐπιχέων οὕτω ἄπλετον τὸ φῶς μετὰ τὰ σπάνια καλλιτεχνικὰ του ἐφόδια, εἰς τὸ δισηπίλυτον τοῦτο πρόβλημα.

Ποῖος μεγαλοειδέτης θὰ περιφρονοῦσε ἓνα τέτοιο ἰδανικόν;

Καὶ ὁ κ. Γ. Νάζος ἔφυγε διὰ τὴν Κωνσταντινὴν ὑπὸ τὰς ἐπεφυγμίας τῶν θαυμαστῶν του καὶ τὰς εὐλογίας τοῦ ἔθνους.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ τοῦ εὐλογημένου αὐτοῦ ταξιδίου, σύσσωμος ὁ ἐλληνικὸς τύπος ἐξέφραζεν εὐχὰς καὶ ἔτρεφε χρυσὰς ἐλπίδας, καὶ ἡ ἐφημερίς «Ἀθῆναι» μετὰ τῶν ἄλλων, ἔδιδε καὶ τὰς ἀνωτέρως ἐπισήμους πληροφορίας διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας τυχὸν τὴν βαθύτητα καὶ εὐρύτητα τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, καθὼς καὶ τὴν σπανίαν καλλιτεχνικὴν φύσιν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν.